

Das zweite Kolberger Stadtbuch 1373–1436, hrsg. v. Dietrich W. Poeck (Veröffentlichungen der Historischen Kommission für Pommern, Reihe 4: Quellen zur pommerschen Geschichte, Bd. 17), Böhlau, Wien–Köln–Weimar 2021, ss. 892, ISBN 978-3-412-51762-5, eISBN 978-3-412-51764-9.

[*The Second Town Book of Kolberg 1373–1436*, ed. Dietrich W. Poeck (Publications of the Historical Commission of Pomerania, Series 4: Sources on Pomeranian History, vol. 17), Böhlau, Wien–Köln–Weimar 2021, 892 pp., ISBN 978-3-412-51762-5, eISBN 978-3-412-51764-9]

W ostatnich dekadach zarówno w polskiej, jak i niemieckiej mediewistyce widzimy wyraźną intensyfikację badań nad księgami miejskimi, w tym rosnącą liczbę edycji źródłowych¹. Dietrich W. Poeck, emerytowany pracownik Wydziału Historii Uniwersytetu w Münster, członek Historische Kommission für Pommern, polskim historykom znany z prac poświęconych grupom rządzącym w miastach hanzeatyckich, a także wydawca źródeł z Greifswaldu i Schwerinu, przygotował edycję księgi miejskiej Kołobrzegu². Pracę wydano w rozwijającej się dzięki współpracy z wydawnictwem Böhlau serii źródeł do dziejów Pomorza. Publikacja w znacznym stopniu poszerza listę dostępnych drukiem materiałów z kancelarii średniowiecznego Kołobrzegu³.

¹ Christian SPEER, *Stand und Perspektiven der Stadtbuchforschung – ein Überblick*, [in:] *Města ve středověku a raném novověku jako badatelské téma posledních dvou desetiletí*, sest. Olga FEJTOVÁ [et al.] (Documenta Pragensia, vol. 32/2), Praha 2013, s. 373–374, 380–381; Krzysztof KWIATKOWSKI, Cezary KARDASZ, „*Fontes Elbingenses*”. *Quellen zur Geschichte des mittelalterlichen Elbings – ein Editionsprojekt*, [in:] *Editionswissenschaftliches Kolloquium 2021. Fortführung alter Editionsprojekte im neuen Gewande*, hrsg. v. Helmut FLACHENECKER, Krzysztof KOPINŃSKI (Publikationen des Deutsch-Polnischen Gesprächskreises für Quellenedition, Bd. 11), Toruń 2022, s. 115–129; Michaela HRUBÁ, Ludmila SULITKOVÁ, Peter JOHANEK, Jörg OBERSTE, Henning STEINFÜHRER, *Überlieferung und Erschließung mittelalterlicher und frühneuzeitlicher Stadtbücher in Deutschland, Tschechien, Österreich, Polen, Ungarn und der Slowakei – eine Einführung*, [in:] *Stadtbücher*, Bd. 1: *Überlieferung und Erschließung mittelalterlicher und frühneuzeitlicher Stadtbücher in Deutschland, Tschechien, Österreich, Polen, Ungarn und der Slowakei*, hrsg. v. Henning STEINFÜHRER, Peter JOHANEK, Jörg OBERSTE (Städteforschung. Veröffentlichungen des Instituts für vergleichende Städtegeschichte in Münster, Reihe A: Darstellungen, Bd. 107), Köln 2025, s. 19, DOI: <https://doi.org/10.7788/9783412532017.15>.

² *Das älteste Greifswalder Stadtbuch (1291–1332)*, bearb. v. Dietrich W. POECK (Veröffentlichungen der Historischen Kommission für Pommern, Reihe 4: Quellen zur pommerschen Geschichte, Bd. 14), Köln–Weimar 2000; *Das Schweriner Stadtbuch (1421–1597/1622)*, hrsg. v. idem (Veröffentlichungen der Historischen Kommission für Mecklenburg, Reihe C: Quellen zur mecklenburgischen Geschichte, Bd. 6), Rostock 2004.

³ Erich SANDOW, *Das älteste Kolberger Stadtbuch von 1277–1373*, Baltische Studien. Neue Folge, Bd. 42: 1940, s. 90–137; *Der Kolberger Kodex des Lübisches Rechts von 1297*, hrsg. v. Thomas RUDERT, Hamburg 2005.

Publikacja składa się z krótkiego wstępu (s. 9–21), ilustracji (s. 23–28), właściwej edycji (s. 29–807), wykazu literatury (s. 809) oraz indeksów: osobowego (s. 811–877) i geograficznego (s. 879–892). We wstępie wydawca zawarł opis kancelaryjny rękopisu stanowiącego podstawę edycji, omówił zagadnienie rozbieżności terminów czynności prawnej i odzwierciedlającego ją wpisu w księdze, języka źródła, przedstawił też wykorzystanie źródła w dotychczasowych badaniach naukowych. Tę część zamyka bardzo krótkie omówienie przyjętej metody wydawniczej. Struktura wstępu wyraźnie odbiega od wcześniejszych edycji źródłowych tego uczonego, które zawierały obszernie wprowadzenia w historię społeczną miasta⁴.

Podstawą edycji jest przechowywany w Landesarchiv w Greifswaldzie obszerny (269 kart) wolumin o wymiarach 29 x 21 cm. Jest to druga najstarsza zachowana ogólna księga miejska (*liber civitatis*) pochodząca z kancelarii średniowiecznego Kołobrzegu⁵. Treść poszczególnych wpisów jest charakterystyczna dla tej grupy wytworów kancelarii miast na południowym pobrzeżu Bałtyku. Wśród blisko 6000 zapisek znalazły się testamenty, podziały majątkowe, transakcje kupna-sprzedaży nieruchomości, renty, zastawy i fundacje religijne. Przedmiotem transakcji były nie tylko nieruchomości (domy, budy, ogrody) w obrębie miasta, lecz także w okolicznych wsiach oraz, co charakterystyczne dla Kołobrzegu, warzelnie soli i handel nią. Źródło wskazuje na jednostkowe ponadregionalne kontakty mieszkańców miasta, wyraźnie jednak przeważają wzmianki dotyczące innych miast pomorskich. Księgę prowadzono w całości po łacinie, choć jak zauważa D. Poeck, wpisy łacińskie mogły być redagowane na podstawie notatek spisanych w języku niemieckim (s. 13). Kancelarie miast pomorskich charakteryzują się późnym w porównaniu do miast pruskich czy wendyjskich upowszechnieniem się użycia języka wernakularnego⁶. Niestety D. W. Poeck nie podjął się choćby ograniczonej analizy porównawczej.

Wydawca, wzorem wcześniejszych edycji (Greifswald, Schwerin) nie wykorzystał żadnej z dostępnych instrukcji wydawniczych. Tekst źródła został wydany w całości, bez żadnych skrótów, z zachowaniem pierwotnego układu wpisów. Zapiski skasowane poprzez wykreślenie ujęto w nawiasy kwadratowe, natomiast w nawiasach ostrych znalazły się uzupełnienia pochodzące od wydawcy. Liczby, w tym daty, które zostały rozwinięte w przypisach, oddano w systemie rzymskim. Zbliża to edycję do jej podstawy i należy zgodzić się, że w edycjach, szczególnie źródeł średniowiecznych, powinno się odnotowywać rozpoczęcie stosowania cyfr arabskich, jednak przyjęta tu metoda prowadzi do niekonsekwencji przy zapisie niepełnych wartości (np. nr 679: III ½, nr 703: LX et III ½). Warto zaznaczyć, że wydawca oddał nadpisane litery (np. „o” nad „u”), przy czym „o” nadpisane nad „o” zapisał jako zdwojone „o”, a nadpisane „v” (np. nr 5278: Rûchel, nr 473: Klûke) to rozróżnienie między literami „u” a „n”. Wśród mankamentów edycji można też wskazać brak szerszego opisu kodykologicznego

⁴ W tym zakresie dysponujemy gruntownym opracowaniem: Peter TEPP, *Untersuchungen zur Sozial- und Wirtschaftsgeschichte der Hanse- und Salzstadt Kolberg im Spätmittelalter. Strukturwandel und soziale Mobilität*, Hamburg 1980.

⁵ E. SANDOW, op.cit., s. 90–137.

⁶ Cezary KARDASZ, *Rynek kredytu pieniężnego w miastach południowego pobrzeża Bałtyku w późnym średniowieczu (Greifswald, Gdańsk, Elbląg, Toruń, Rewel)* (Roczniki Towarzystwa Naukowego w Toruniu, R. 94, z. 2), Toruń 2013, s. 67–69.

z zaznaczeniem składek i rąk pisarskich oraz ograniczony aparat krytyczny (wydawca nie zidentyfikował osób, np. członków grupy rządzącej, czy punktów topograficznych). Ta ostatnia uwaga rzutuje też na przygotowanie indeksu topograficznego, w którym miejsca jednoznacznie identyfikowane jako tożsame (np. „valva Steendor” i „valva Steyndor” lub „platea Piscatorum” i „Vischerstrate”) znalazły się w różnych miejscach indeksu, bez odpowiednich odsyłaczy, co może utrudniać czytelnikowi wyszukiwanie interesujących go haseł⁷. Książka zawiera czarno-białe reprodukcje sześciu kart (10r, 94r, 148v, 186v, 202r i 232v) księgi ukazujących sposób jej prowadzenia. Pierwsze trzy zawierają jednak błędne podpisy: karta opisana jako 10v to w rzeczywistości 148v, 94r to 10r, natomiast 148v to karta 94r, choć tu błąd leży po stronie wydawnictwa.

Niezależnie od wskazanych drobnych uwag krytycznych należy z zadowoleniem przyjąć omawianą publikację. Dzięki niej kolejne ważne źródło do badań nad kancelariami miast nadbałtyckich, jak i historią średniowiecznego Kołobrzegu i Pomorza stało się szerzej dostępne dla środowiska naukowego.

Cezary Kardasz*

 <https://orcid.org/0000-0001-6740-7823>

BIBLIOGRAFIA

- Göbel, Heinrich. *Die städtebauliche Entwicklung von Kolberg. Mittelalterliche Industriestadt Festung, See-, Sol- und Moorbad*. Düsseldorf: Lindner, 1927.
- Hrubá, Michaela, Ludmila Sulitková, Peter Johaneč, Jörg Oberste and Henning Steinführer. “Überlieferung und Erschließung mittelalterlicher und frühneuzeitlicher Stadtbücher in Deutschland, Tschechien, Österreich, Polen, Ungarn und der Slowakei – eine Einführung.” In *Stadtbücher*, vol. 1: *Überlieferung und Erschließung mittelalterlicher und frühneuzeitlicher Stadtbücher in Deutschland, Tschechien, Österreich, Polen, Ungarn und der Slowakei*, edited by Henning Steinführer, Peter Johaneč and Jörg Oberste, 15–22. Köln: Böhlau, 2025. <https://doi.org/10.7788/9783412532017.15>.
- Kardasz, Cezary. *Rynek kredytu pieniężnego w miastach południowego pobrzeża Bałtyku w późnym średniowieczu (Greifswald, Gdańsk, Elbląg, Toruń, Rewel)*. Toruń: Towarzystwo Naukowe w Toruniu, 2013.
- Kwiatkowski, Krzysztof and Cezary Kardasz. “‘Fontes Elbingenses’. Quellen zur Geschichte des mittelalterlichen Elbings – ein Editionsprojekt.” In *Editionswissenschaftliches Kolloquium 2021. Fortführung alter Editionsprojekte im neuen Gewande*, edited by Helmut Flachenecker and Krzysztof Kopiński, 115–129. Toruń: Towarzystwo Naukowe w Toruniu, 2022.

⁷ Por. Heinrich GÖBEL, *Die städtebauliche Entwicklung von Kolberg. Mittelalterliche Industriestadt Festung, See-, Sol- und Moorbad*, Düsseldorf 1927.

* Instytut Historii i Archiwistyki, Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu

 ckardasz@umk.pl

- Poeck, Dietrich W., ed. *Das älteste Greifswalder Stadtbuch (1291–1332)*. Köln, Weimar: Böhlau, 2000.
- Poeck, Dietrich W., ed. *Das Schweriner Stadtbuch (1421–1597/1622)*. Rostock: Schmidt-Römhild, 2004.
- Poeck, Dietrich W., ed. *Das zweite Kolberger Stadtbuch 1373–1436*. Wien, Köln, Weimar: Böhlau, 2021.
- Rudert, Thomas, ed. *Der Kolberger Kodex des Lübischen Rechts von 1297*. Hamburg: Peter Jancke, 2005.
- Sadow, Erich. "Das älteste Kolberger Stadtbuch von 1277–1373." *Baltische Studien. Neue Folge* 42 (1940): 90–137.
- Speer, Christian. "Stand und Perspektiven der Stadtbuchforschung – ein Überblick." In *Města ve středověku a raném novověku jako badatelské téma posledních dvou desetiletí*, edited by Olga Fejtová, Michaela Hrubá, Václav Ledvinka, Jiří Pešek and Ludmila Sulitková, 367–394. Praha: Archiv hlavního města Prahy, Scriptorium, 2013.
- Tepp, Peter. *Untersuchungen zur Sozial- und Wirtschaftsgeschichte der Hanse- und Salzstadt Kolberg im Spätmittelalter. Strukturwandel und soziale Mobilität*. Hamburg: Universität Hamburg, 1980.

